

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ

МАТЕРІАЛИ

II Всеукраїнського міждисциплінарного круглого столу
«ФІЛОСОФІЯ ЕКОНОМІКИ:
АКТУАЛЬНИЙ ДИСКУРС В УМОВАХ ВІЙНИ»

(Київ, 26 червня 2023 року)

Київ 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ

МАТЕРІАЛИ

II Всеукраїнського міждисциплінарного круглого столу

«ФІЛОСОФІЯ ЕКОНОМІКИ:

АКТУАЛЬНИЙ ДИСКУРС В УМОВАХ ВІЙНИ»

(Київ, 26 червня 2023 року)

Київ

Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова

2023

УДК 1:330(378)

ББК 87.6:65

Ф-56

Відповідальний редактор: д-р філос. наук, професор Глушко Т.П.

Редакційна колегія: Мозгова Н.Г., доктор філос. наук, проф.; Русаков С.С., канд. філос.наук., доц.; Матюшко Б.К., канд. філос.наук., доц.; Облова Л.А., канд. філос.наук., доц.; Шкіль Л.Л., канд. філос.наук., доц.; Брижнік В.М., канд. філос.наук., доц.; Шушкевич Є.М., канд. філос.наук., ст.викл.

«Філософія економіки: актуальний дискурс в умовах війни». Матеріали круглого столу (26 червня 2023 року), Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. 100 с. *електронне видання*

ISBN 978-966-931-288-4

До збірки включено матеріали виступів та доповідей учасників круглого столу «Філософія економіки: актуальний дискурс в умовах війни». У представлених увазі читача текстах досліджуються: феномен економічної свободи в контексті аксіологічної традиції неолібералізму; економічні виміри соціалізаційних процесів в умовах консумеризму; пост-воєнні перспективи регіональних соціально-економічних кластерів; стратегії відновлювальної економіки та стійкого розвитку; проблеми соціального капіталу та штучного інтелекту; філософські аспекти брендингу та його практичне значення для розвитку економічної системи; перспективи становлення економічної суб'єктності України; а також деякі історичні аспекти розвитку філософсько-економічної проблематики на теренах нашої країни; специфіка конкурентної політики держави в умовах європейської інтеграції та соціально-економічні пріоритети у перспективі післявоєнного відродження країни.

Для всіх, кого цікавить актуальна проблематика сучасних філософсько-економічних досліджень.

ББК 87.6:65

Ф-56

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за зміст своїх текстів та точність наведених посилань

У разі використання матеріалів збірки, посилання на авторів і видання обов'язкове

ISBN 978-966-931-288-4

(електронне видання)

© Колектив авторів, 2023

© Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2023

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
DRAGOMANOV UKRAINIAN STATE UNIVERSITY
Institute for Philosophy and Educational Politics
DEPARTMENT OF PHILOSOPHY

**«PHILOSOPHY OF ECONOMY:
RELEVANT DISCOURSE IN THE CONDITIONS OF WAR»**

PROCEEDINGS OF THE ROUNDTABLE DISCUSSION

June 26th, 2023

Kyiv
Dragomanov University Publishing House
2023

The Editorial Board:

Tetiana Hlushko – Dr. of Philosophical Sciences, Professor (*Executive Editor*)

Nataliya Mozhova – Dr. of Philosophical Sciences, Professor

Serhiy Rusakov – PhD in Cultural Studies, Docent

Bohdan Matiushko – PhD in Philosophy, Docent

Liudmyla Oblova – PhD in Philosophy, Docent

Liudmyla Shkil – PhD in Philosophy, Docent

Vitalii Bryzhnik – PhD in Philosophy, Docent

Yevhenii Shushkevych – PhD in Philosophy, Docent

«Philosophy of Economy: Relevant Discourse in the Conditions of War».
Proceedings of the Round Table (June 26th, 2023), Kyiv: Dragomanov
University Publishing House, 2023. 100 p.

The volume includes materials of speeches and research reports for roundtable «Philosophy of Economy: Relevant Discourse in the Conditions of War». The presented texts are focused on the phenomenon of economic freedom in the context of the axiological tradition of neoliberalism; economic dimensions of socialization processes in the context of consumerism; post-war prospects for regional socio-economic clusters; strategies for a recovery economy and sustainable development; problems of social capital and artificial intelligence; philosophical aspects of branding and its practical importance for the development of economic system; prospects for Ukraine's economic subjectivity establishing as well as some aspects related to the development of philosophical-economic issues in Ukrainian retrospective; specifics of the state's competition policy in the context of European integration and socio-economic priorities for country's post-war revival.

For everyone interested in relevant issues in the scope of contemporary philosophical-economic research.

тобто вся сукупність громадян держави, на волевиявленні яких тримаються всі правителі і державні інститути. Однак народний суверенітет в значній мірі є абстрактним поняттям, так як реальний інтерес до політики, усвідомлене відношення до неї та бажання особисто приймати участь в цій діяльності маються далеко не всі громадяни держави, при чому чим більш активною є та чи інша форма політичної участі, тим менша доля населення, яка готова її використовувати.

Література:

1. Щербанюк О.В. Народний суверенітет і реалізація владоспроможності демократичної держави: монографія. Книга II. Монографія. К.: Логос, 2013. 306 с.

Богдан Матюшко

<https://orcid.org/000-0001-9178-1938>

кандидат філософських наук, доцент

доцент кафедри філософії

Українського державного університету

імені Михайла Драгоманова (м. Київ)

АКТУАЛЬНІ ІДЕЇ ФІЛОСОФІЇ ЕКОНОМІКИ

ДМИТРА МИРОНА («МАКСИМА ОРЛИКА»)

В умовах повномасштабної війни, яку російська федерація веде проти України вже другий рік, на особливу увагу заслуговують ідеї чільних діячів українського національно-визвольного руху ХХ століття. Серед них особливе місце посідає Дмитро Мирон («Максим Орлик») (1911 – 1942) – свого часу Голова Проводу Організації українських націоналістів (революційної) в Україні, автор, серед іншого, книги «Ідея і Чин України (нарис ідеологічно-політичних основ українського націоналізму)» [1],

перше, підпільне видання якої вийшло 1940 року, тобто, під час Другої світової війни. за словами натхненника і організатора перевидання цього твору після відновлення нашою країною Незалежності, Віктора Рога, «своєрідний курс лекцій для активу і провідного членства ОУН тих часів, викликаний нагальною потребою» [2, с. 6]. Очевидно, що «Максим Орлик» розробив проєкт відновлення України як незалежної і самодостатньої держави з можливостями її впливовості у світовому масштабі.

У свою чергу, останній Головний Командир Української повстанської армії полковник Василь Кук («Коваль») у біографічному нарисі про автора «Ідеї і Чину України» поряд з тим, що «народився Дмитро МIRON 5 листопада 1911 року в селі Рай біля Бережан на Тернопільщині у робітничій родині муляра-будівельника Данила МIRONА та Марії, з дому Ковальковської» [3, с. 9], наводить дані про його освіту: «Середню освіту отримав він у Бережанській та Головній Львівській гімназіях. У 1930 році він вже студент права (юридичного факультету) Львівського університету» [3, с. 9]. Втім, найголовніші знання «Максим Орлик» здобув самотужки і в особливих умовах: «Під час університетських студій він член Крайової Екзекутиви ОУН, провідник юнацтва, редактор підпільних видань, тримав зв'язок до станиці ОУН у Кракові та закордон. Вперше був заарештований польською поліцією у травні 1932 року під час сутички з нею на Личаківському цвинтарі в часі Зелених свят, коли поліція намагалась розігнати людей, які прийшли сюди вшанувати воїнів, полеглих за волю України. Вдруге був арештований у жовтні 1933 року за приналежність до ОУН і поширення революційної літератури, та засуджений польським судом на 7 років тюремного ув'язнення. Покарання Дмитро відбував у тюрмах центральної Польщі, в містах Равічу та Вронках. Перебуваючи в ув'язненні, він продовжував вишколювати друзів-політв'язнів і сам дуже багато читав, студіював, готував матеріали для свого твору про ідеологію українського націоналізму. Потрібну для праці літературу доставляла у

в'язницю його сестра Анна. Але на підставі проголошеної у 1936 році амністії йому термін покарання зменшено на два роки і Дмитро Мирон у серпні 1938 року вже вийшов на волю» [3, с. 9–10].

Завершився життєвий шлях борця за Україну невдовзі після того, як він восени 1941 р. «відбув до Києва, де очолив Провід ОУН на Осередньо-Східних Українських Землях» [3, с. 12], коли «найбільшими і найнебезпечнішими ворогами німецьких завоювників були українські націоналісти-революціонери – речники відновлення Української Держави. Проти них і повела таємна німецька поліція (гестапо) найжорстокіші переслідування та застосовувала масові вбивства та прилюдні страти» [3, с. 12]. Тож «влітку 1942 року на розі вулиць тоді Фундуклеївської (нині Богдана Хмельницького) і Театральної у бою з німецько-гітлерівськими окупантами 24 липня був смертельно поранений, а 25 липня помер славної пам'яті Дмитро Мирон – “Максим Орлик”, “Андрій”, “Роберт”, “Брюс”, “Піп”¹» [3, с. 9].

Оскільки «Ідея і Чин України» – це «найбільш повний виклад української націоналістичної ідеології того часу й важливий історичний документ політичної думки тодішніх керівників визвольного руху того часу» [3, с. 10], безперечно, низка положень книги з огляду на реалії 2022 року: четверте десятиліття існування України як незалежної держави, героїчна боротьба українського народу і його Збройних Сил з російським окупантом, а також небачена підтримка нашої країни з боку багатьох країн світу, особливо Європи, стали архівними. Але окремі думки Дмитра Мирона набули чи не найбільшої гостроти. До них належать передусім ті, що стосуються розбудови України як під час національно-визвольної війни, так і після нашої перемоги.

¹ - Меморіальна дошка видатному українцеві розміщена на стіні будівлі Національної опери України з боку вулиці Богдана Хмельницького.

Як відомо, Дмитро Мирон був достатньо обізнаний з провідними політичними ідеологіями свого часу, тому зміг не лише їх критично оцінити, але й зробити прогнози, які у наш час або вже збулися, або є справжніми дороговказами для України, яка перемогла у війні за незалежність і свободу. Однією з найважливіших царин державного і суспільного життя, яку не міг оминати Дмитро Мирон, звісно, є економіка. Їй присвячений окремий – десятий, завершальний розділ «Економіка націоналізму. Нація і господарство» його книги.

Передусім, Дмитро Мирон засвідчує несприйняття як комунізму, так і лібералізму з огляду на їх протиприродність для української нації з її високими, ідеалістичними цінностями, особливо під час боротьби за незалежність: «Суспільні відносини залежать в першу чергу від (тут і далі – курсив в оригіналі. – Б. М.) *розвитку й укладу суспільних сил, від суспільної активності й організації, від стану творчості й життєвих потреб та від культурно-цивілізаційного рівня*» [1, с. 171]. Визнаючи, що «технічно-матеріальні відносини впливають на лад суспільних відносин» [1, с. 171], автор «Ідею і Чину України» наголошує, що вони «не рішення про зміну суспільного ладу» [1, с. 171]. Прикладами цього є те, що багато в чому можна спостерігати і сьогодні: «...засвоєння технічних засобів в продукції в колоніальних расах, в Індіях чи Китаю не змінює їхніх суспільних відносин, не нищить кастовості в Індіях, а родо-племінних чи патріархальних відносин у колоніальних расах» [1, с. 171].

Натомість: «Ідея української соціальності є нерозлучно зв'язана з розвитком *ідеї нації, праці, вартості, живучих сил народу й гідності людини. Ідея вільної праці, вільного працюючого народу, справедливого суспільного ладу, вільної продуктивної праці та вільної людини* йшли в парі на протязі історичного розвитку України» [1, с. 171]. Враховуючи необхідність єдності української нації як запоруки її перемоги над ворогами, Дмитро Мирон пропонує засіб уникнення крайнощів, з одного боку,

індивідуалізму та партикуляризму, з іншого – соціалізму, комунізму, нацизму та інших тоталітарних ідеологій: «Український націоналізм опирає будову нового суспільного ладу на засаді добра й зверхності національної спільноти. Добро нації, добро загалу, перед добром і користю одиниці й поодиноких суспільних груп, бо від сили й розвитку нації залежить доля одиниці й поодиноких суспільних груп» [1, с. 171]. Тому «на місці індивідуалістичного солідаризму Л. Буржуа чи кооперативного солідаризму Ліда, на місці християнського солідаризму український націоналізм висуває засаду *інтегрального неосолідаризму, себто національного солідаризму праці*» [1, с. 171].

Неприйнятність лібералізму (капіталізму) зумовлюється тим, що в ньому «панує групка сильніших матеріально людей над мільйонами працюючого люду, панує соціальна нерівність багатших матеріально, незалежно від їхньої вартості й праці, панує визиск, класовий егоїзм, погоня за зиском і боротьба класів» [1, с. 172]. За великим рахунком «вільний ринок» загрожує нації зубожінням і знищенням: «В капіталізмі є вихідною точкою й підставою інтерес і матеріальна користь і необмежена свобода одиниці, панування й перевага капіталу, що дає зиски незалежно від праці. В капіталізмі панує трактування праці як товару залежно від купівлі-продажу, механічне розбиття й роз'єднання органічних злож суспільного на верстування й підірвання духовно-моральних і національно-суспільних спійл внутрішнім розпорошенням і вільною грою матеріальних сил і зовнішнім пануванням міжнародної фінанс'єри банків, біржових спекулянтів, промисловців і великих купців» [1, с. 172–173].

Не менш очевидними є «переваги» і «влади робітників і селян» над Україною в 1917 – 1991 роках: «Знову ж, у соціал-комунізмі панує колективне стадо коштом нації та других верств, цілковите узалежнення людини від матеріально-технічних відносин і колективу, механічно-фізичне трактування праці як робочої сили, бюрократична мертвечина, марне

вегетування, знесення свободи людини вільної праці, суспільна несправедливість, бо на рівні трактується зайдів і нероб із працюючими чесно людьми на власній прагідній землі» [1, с. 173].

На противагу цим згубним для нації крайнощам, український націоналізм «зверне увагу на розвиток середньозаможного селянства, ремісництва, міщанства й інтелігенції – старого середнього стану, який є підставою внутрішньої рівноваги й вирівнювання крайніх суперечностей з долини й гори, підставою сталості відносин і внутрішньої органічної єдності крайніх груп в одній національній спільноті» [1, с. 174].

У цій справі вирішальною виступає приватна ініціатива підприємців: «Підприємці, організатори продукції, є конечно потрібні, як той ініціативний момент розвитку продукційних сил народу й національного господарства. Тільки мусить панувати суцільний зв'язок та співпраця між робітництвом і підприємцями у спільних організаціях, у спільноті праці й в національній свідомості» [1, с. 174], адже «як підприємці, так і робітники виконують працю, як органи однієї національної спільноти. Найвищим працедавцем і власником всіх культурних і матеріальних дібр є нація, а всі верстви й одиниці виконують працю відповідно до своїх здібностей і потреб. Тому як розумова, так і фізична праця є суспільно корисна, вартісна й потрібна. Ані одна, ані друга не є гіршою» [1, с. 174–175].

В «Ідеї і Чині України» знаходимо й орієнтири економіки нашої країни після перемоги у війні за незалежність і свободу. Передусім, це соціально-орієнтована ринкова економіка з огляду на потреби української нації як самодостатнього суспільного організму: «Український націоналізм зберігає вартості приватної ініціативи, підприємливості та приватної власності, але під зверхністю й контролем нації-держави» [1, с. 179]. Звідси впливає ціла низка думок Дмитра Мирона щодо власності: «Часткову й обмежену приватну власність одержують поодинокі члени національної спільноти і громадяни держави, що виправдають і здобудуть ту приватну власність

своєю суспільно-корисною працею. Приватна власність одиниці не може бути необмеженою і абсолютною. Одиниця може вільно розпоряджатися своєю приватною власністю, але в рамках добра нації-держави й забезпечення родини-роду... Право до української землі і до українських багатств має тільки український народ, бо цю землю здобули своєю кров'ю та працею його предки» [1, с. 179].

Орієнтири фінансової політики виглядають так: «Мірилом господарської чинності має бути не якнайбільший зиск з оборотів, але якнайбільша продуктивність капіталу для розвитку продукції та помноження суспільного доходу й національного майна. Бо не кількість капіталу є підставою народного господарства й багатства, але його продукційне життя. Банки мають виконувати суспільно-корисну функцію регулювання нагромадження, розподілу й обігу грошей та кредитів, а не бути знаряддям якнайбільших зисків поодиноких капіталістів» [1, с. 180].

Йдеться також про багатоуколадність економіки України: «До розвитку українського господарства причиняється: держава своїм контролем та плановим керуванням, приватна ініціатива й підприємливість організаторів і керманічів продукції, професійні організації працюючих і праця. В руках держави і під її керуванням будуть великі промислові й торговельні підприємства, копальні, комунікаційні засоби, банки. Держава віддасть ведення поодиноких підприємств здібним і підприємливим керманічам, приміром, інженерам і працівникам, що працювали в даному підприємстві при співучасті та співпраці працюючих робітників, як помічних і дорадчих органів, щоби оминати бюрократичного етатизму» [1, с. 180–181], в той час як «середній і легкий промисел і середня торгівля перейде або на власність здібних і підприємливих працівників, або поодиноких кооперативів» [1, с. 181].

Не оминув Дмитро Мирон і викликів часу, які актуальні під час війни, а особливо після перемоги України: «Вимогою українського господарства є

якнайбільше упромисловлення, технічний розвиток і урбанізація України» [1, с. 181].

Адже «Україна має всі природні дані й багатства, великі продукційні сили, корисне географічне положення близько великих торгівельних шляхів з заходу на схід і з півночі на полудне, добрі ринки збуту на схід в Азії й на полудні. Балтика, Чорне море, Середземноморський басейн, Мала і Середня Азія будуть артеріями та шляхами розвитку господарської сили України. Україна мусить бути не лише сильна політично й культурно-цивілізаційно, але також і економічно» [1, с. 181].

Вимогою часу є і модернізація нашої країни: «Україна мусить бути не країною поетичних сіл, вишневих садків і сентиментальних “гречкосіїв”, але країною великих фабричних підприємств, фабричних димарів, могутнього торговельного флоту, кипучої праці, великих і достатніх міст, культурно й економічно піднесених сіл, свідомого й заможного робітництва, енергійних підприємців і рухливих купців» [1, с. 181].

Останні рядки праці Дмитра Мирона «Ідея і Чин України» настільки відповідають сьогоденню, що їх можна подати замість висновку: «До могутнього гімну землі й побідних маршів войовничої армії мусить долучитися гімн праці, гуркіт літаків і тракторів, гамір фабрик, рух залізниць і рев сирен річкового й морського флоту, що будуть виявом сили й величі України, добробуту працюючого народу і рознесуть славу і могутність України по всьому світі, здобудуть для українського народу провідне місце в світі й історії» [1, с. 181].

Література:

1. Максим Орлик. Ідея і Чин України. Київ: Українська видавнича спілка. 2001. 224 с.

2. Рог В. Дмитро Мирон: повернення у слові (передмова). *Максим Орлик. Ідея і Чин України*. Київ: Українська видавнича спілка. 2001. С. 4-7.
3. Кук В. Дмитро Мирон – «Орлик» як теоретик і організатор української національно-визвольної боротьби (біографічний нарис). *Максим Орлик. Ідея і Чин України*. Київ: Українська видавнича спілка. 2001. С. 8-12.

Андрій Морозов,

<https://orcid.org/0000-0003-4050-9621>

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії, соціології та політології
Державного торговельно-економічного університету (м. Київ),*

Сергій Гудков,

<https://orcid.org/0000-0002-1948-9630>

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії, соціології та політології
Державного торговельно-економічного університету (м. Київ),*

БРЕНДИНГ ЯК ФІЛОСОФІЯ

Сьогоднішній пост-некласичний стан науки передбачає міждисциплінарний підхід до розгляду багатьох проблем, що не можуть бути вирішеними в межах лише однієї науки чи навіть галузі знань. Яскравим прикладом таких стикових проблем на межі економіки, філософії, психології, нейрофізіології є створення бренду. Економісти розглядають брендинг як складову частину маркетингу, що має на меті дослідження структури ринку та можливості просування різноманітних товарів на ньому.